

Handlingsplan for Hallingdal
Klima, natur og klimatilpasning 2025-2028
Forslag til tiltak

Innholdsfortegnelse

Innledning	2
1 Klimatilpassing	3
2 Gjenbruk, kildesortering og materialgjenvinning	5
3 Grønne anskaffelser, innovasjon og forbruk.....	10
4 Jordbruk	12
5 Skogbruk	14
6 Grøne reisemål og næringsutvikling	17
7 Bygg, anlegg og eiendom	21
8 Bærekraftig arealforvaltning	25
9 Grønn transport og mobilitet.....	29
10 Ny fornybar energi og energieffektivisering.....	32
11 Hvordan skal vi oppnå målene?	35

Regional plan for klima, natur og klimatilpasning for Hallingdal har tre hovedområder; klima, natur og klimatilpasning. Ut fra dette er det ti temaområder som på ulike måter er berørt av alle eller noen av disse tre hovedområdene.

Hovedområdene

1. Redusere både de direkte og indirekte klimagassutslippene for å bremse den globale oppvarminga.
2. Videre handler det om å beholde naturmangfoldet og tilrettelegge for økosystemtjeneste naturen gir oss. Dette er viktig både med tanke på utrydningstrua arter og sårbare økosystem, men også for å tilrettelegge for at naturen kan ta opp og lagre mest mulig karbondioksid. I tillegg handler også om folkehelse og viktigheten av natur for vår psykiske og fysiske helse.
3. Klimatilpasning handler om at et endret klima krever at vi forbereder oss og iverksetter tiltak for i best mulig grad være tilpasset konsekvensene.

Utfordringene berører oss alle kommuneadministrasjon, politikere, innbyggere, næringslivet, lag og organisasjoner, og derfor er det også her løsningene må skje for at vi skal gå fra ord til handling. Mål som er merket grått er tatt inn som tiltak i regionplan for Hallingdal

Hva er dette?

Handlingsplanen består av tiltak som kan iverksettes på ulike arenaer. Det er bare målene som er politisk vedtatt, men tiltakene er forslag til hva man kan gjøre. Kommunene kan velge å ta inn tiltak i sine planer og næringslivet, innbyggere, lag og organisasjoner kan få tips til hvordan de kan bidra.

I 2025 skal *Strategisk plan for Hallingdal* rulleres. Tiltakene som er merket blått i denne planen er tiltak som er tatt inn i *Strategisk plan for Hallingdal* og som kommunene i Hallingdal skal jobbe sammen om. Disse vil bli vurdert årlig.

Hovudmål

Kommunane Hallingdal:

1. sikrar trygge flaumvegar og overvassløysingar gjennom heilskapleg planlegging og drift
2. tek høgde for dei framtidige klimaendringane i eiga planlegging, saksbehandling, utbygging og drift
3. hjelper til med kunnskap og rettleiing for å sikra at skog-, landbruks- og annan utmarksnæring er godt rusta for framtidige klima- og miljøtruslar.
4. har samfunnsberedskap som er tilpassa endringar i klima

Forslag til korleis ein kan jobbe med måla:

Hovudmål 1 Hallingdalskommunane sikrar trygge flaumvegar og overvassløysingar gjennom heilskapleg planlegging og drift				
	Tiltak	Ansvar	Involvering	Kommentar
1.1.1	Sikre god vatn- og avløpshandtering gjennom ei fornying av leidningsnettet (Følg opp dette i hovudplanar for vatn og avløp)	VA-sektoren i kommunen	Teknisk etat i kommunen	
1.1.2	Auke utbygginga av blågrøne strukturar som sikrar god overvasshandtering, minimerer flaumrisiko, bevarer naturmangfald og styrkar folkehelsa.	VA-sektoren i kommunen	Landbruk og miljø	
Hovudmål 2 Hallingdalskommunane tek høgde for dei framtidige klimaendringane i eiga planlegging, saksbehandling, utbygging og drift.				
	Tiltak	Ansvar	Involvering	Kommentar

1.2.1	Styrke eigen kompetanse og innarbeide retningslinjer for klimatilpassing for relevante sektorar	Teknisk etat i kommunen	VA-sektor, landbruk og miljø	
1.2.2	Utnytte smarte løysningar, som til dømes sensorteknologi, for å auke samfunnssikkerheita i kommunen	Teknisk etat i kommunen		
1.2.3	Ta i bruk eksisterande kunnskap og vidareformidle til private og næringsliv	Teknisk etat i kommunen		
1.2.4	Leggja til rette for naturbaserte løysingar som å unngå nedbygging og bevare økosystem, for å dempe effektar av klimaendringane	Teknisk etat i kommunen	VA-sektor, landbruk og miljø	
1.2.5	Tilpasse stiar, turveggar og andre ferdselsårer til klimaendringar ved å jobbe systematisk	Teknisk etat i kommunen		<i>Stiskolen</i> Plan for friluftslivets ferdselsårer
1.2.6	Vere medvitne våtmarka si rolle som flaumdempar, og vurdere regulering av hogst der det kan vere fare for skred.	Teknisk etat i kommunen	Miljøavdeling og skog	

Hovudmål 3

Hallingdalskommunane hjelper til med kunnskap og vegleiing for å sikre at skog-, landbruks- og annan utmarksnæring er godt rusta for framtidige klima- og miljøtruslar.

Tiltak		Ansvar	Involvering	Kommentar
1.3.1	Vere ein pådrivar for at relevante tilskotsordningar vert nytta	Landbrukssektor og miljø	Teknisk etat	
1.3.2	Bidra til førebyggjande arbeid for å hindre erosjon, arealavrenning og avlingsskadar.	Landbrukssektor og miljø	Teknisk etat	

Hovudmål 4

Hallingdalskommunane har samfunnsberedskap som er tilpassa endringar i klima

Tiltak		Ansvar	Involvering	Kommentar
1.4.1	Ha naudløysingar dersom kraftnettet skulle bli sette ut av naturkatastrofar eller anna	Teknisk etat i kommunen	Vidju	
1.4.2	Ha beredskap på alternative kommunikasjonsformer dersom telefonnettet er nede	Teknisk etat i kommunen	Vidju/Bruse	
1.4.3	Alternativ til el-køyretøy, dersom kraftnettet nede	Teknisk etat i kommunen		

Hovedmål

Kommunene Hallingdal:

1. har en effektiv renovasjonstjeneste og arbeider aktivt for at det blir enklere for innbyggere, fritidsinnbyggere og næringsliv å kildesortere
2. legger til rette for møteplasser, sammen med innbyggerne, næringslivet og frivilligheten, for kunnskapsdeling og samarbeid om sirkulære løsninger
3. samarbeider med næringslivet og frivilligheten for å legge til rette for økt reparasjon, ombruk og delingsøkonomi for å sikre ansvarlig forbruk og avfallsreduksjon i Hallingdalssamfunnet.
4. tilrettelegger for og øker graden av kildesortering
5. begrenser forsøpling

Indikator	Status 2024	Status 2024	Status 2025
Grad av sortering på offentlige formålsbygg	33,86 prosent (2023)		
Grad av sortering av matavfall fra husholdninger	5 prosent (2023)		
Grad av sortering av plastavfall husholdninger o.l.	5 prosent (2023)		
Antall deltagere i «Too good to go»	22 (april 2024)		
Antall miljøfyrtårnsertifiserte offentlige formålsbygg	20 (juni 2024)		
Antall miljøfyrtårnsertifiserte private bedrifter	101 (juni 2024)		

Forslag til hvordan man kan jobbe med målene:

Hovedmål 1 Legger til rette for møteplasser, sammen med innbyggerne, næringslivet og frivilligheten, for kunnskapsdeling og samarbeid om sirkulære løsninger				
	Tiltak	Ansvar	Involvering	Kommentar
2.1.1	Gjennomføre opplysningskampanjer , temadager med informasjon og praktiske tips om reparasjon, gjenbruk og kildesortering til kommuner, innbyggere og næringsliv	Hallingdal renovasjon Bærekraft Hallingdal Kommuner	Hallingdal Næringshage	
2.1.2	Videreutvikle informasjon og kommunikasjonskanaler ovenfor abonnenter	Hallingdal Renovasjon	Bærekraft Hallingdal	
2.1.3	Informere innbyggere, hyttebrukere og turister om tilbud, løsninger og sikker drift av renovasjonsordningene	Hallingdal Renovasjon Kommunene		
2.1.4	Destinasjonsledelse - Kommunene og reiselivet samarbeider om strategier innenfor Bærekraftig reisemål for å redusere avfall og kildesortere	Bærekraft Hallingdal Destinasjonsselskap Kommuner		LOOP Sortere.no
2.1.5	Kommunene har miljøvernrådsgiver	Kommunedir- rådmenn/ politikere		
2.1.6	Ha miljøledelse - klimaråd i kommunene	Kommunedir/ rådmenn		
2.1.7	Innføre klimabudsjett og regnskap	Kommuner Privat næringsliv		Klimapartnere Bruke KI
2.1.8	Jobbe med gjenbruk, sortering og reparasjon i barnehager og skoler og andre arenaer	Kommune.ad. Bærekraft Hallingdal	Barnehager Skoler	Klimapilotene LOOP Miljøskole Framtiden i våre hender - Matsvinn
Hovedmål 2 Samarbeider med næringslivet og frivilligheten for å legge til rette for økt reparasjon, ombruk og delingsøkonomi for å sikre ansvarlig forbruk og avfallsreduksjon i Hallingdalssamfunnet.				
	Tiltak	Ansvar	Involvering	Kommentar

2.2.1	Kommunene utveksler erfaring om reduksjon av matsvinn i kommunale institusjoner og innfører rutiner	Bærekraft Hallingdal Helse administrasjon	Institusjoner	Klimapodcast #58 <i>Matsvinn og matvinn i Aurskog</i>
2.2.2	Bruke gjenbruksemballasje ved utkjøring av mat	Helseadm Leverandører Bærekraft Hallingdal	Institusjoner	
2.2.3	Stimulere til å kjøpe mindre, låne, kjøpe brukt og reparere	Bærekraft Hallingdal		BUA; Finn, Tise, Reperasjons- og ombruksverksted
2.2.4	Kjøpe mindre fjas, gjøre mer stas – Endre forbruksvaner gjennom påvirkningsarbeid	Bærekraft Hallingdal	Sirkulære aktører	
2.2.5	Ved kjøp av gaver til venner, familie, ansatte, kjøp lokalt produserte gaver eller opplevelser			
2.2.6	Få flere til å bli med på <i>Too good to go</i> og <i>Throw no more</i>	Bærekraft Hallingdal		
2.2.7	Kommunene velger produkter med minst emballasje	Bærekraft Hallingdal Innkjøpsansvarlige		
2.2.8	Være pådriver for at mest mulig av avfallsfraksjoner blir gjenbrukt	Hallingdal Renovasjon Næringsavfallsaktører Kommunene		
2.2.9	Regional stasjon for lagring og gjenbruk av byggevarer	Bærekraft Hallingdal	Mulige private aktører	
2.2.10	I byggprosjekter utredes det om behovet kan dekkes gjennom ombygging eller renovering av eksisterende bygningsmasse	Prosjektledere kommuner		
2.2.11	Ved rivning av bygg vurdere om materialer kan gjenbrukes	Prosjektledere kommuner		Nasjonal kunnskapsarena for ombruk i byggebransjen https://sites.google.com/ressurssentral.no/kunnskapsarena/hjem

2.2.12	Mobilisere til byttedager/bruktdager og stimulere til å reparere framfor å kjøpe nytt	Bærekraft Hallingdal Kommunene	Naturvernforb. Husflidlag o.l. Politiske parti Gjenbruks-butikk	<i>Den store klesbyttedagen</i> 27.april Ombruksfestival Verdens miljødag 5.juni
2.2.13	Etablere gjenbruksordning på alle gjenvinningsstasjoner	Hallingdal Renovasjon		
2.2.14	Etablere lager for retur- og gjenbruksordning for brukte skole- og kontormøbler med digital løsning	Bærekraft Hallingdal	Kommunene	Loopfront Bergen gjenbrukssenter
2.2.15	Utvikle sirkulærkart Viken	Bærekraft Hallingdal		

Hovedmål 3

Har en effektiv renovasjonstjeneste og arbeider aktivt for at det blir enklere for innbyggere, fritidsinnbyggere og næringsliv å kildesortere

	Tiltak	Ansvar	Involvering	Kommentar
2.4.1	Sorteringsstasjoner inne og returpunkt ute på offentlige formålsbygg der det er hensiktsmessig	Kommunene eiendom Miljøfyrtårnsert Bærekraft Hallingdal	Retura Val-Hall	Lage informasjon for tilrettelegging, følge opp
2.4.2	Miljøfyrtårnsertifisere kommunale virksomheter der det er hensiktsmessig	Kommunenes miljøfyrtårnsert Bærekraft Hallingdal	Eiendom Ledere avd. Retura Val-Hall	
2.4.3	Legge til rette for kildesortering for alle innbyggere	Hallingdal renovasjon Arealplanleggere		
2.4.4	Legge til rette for kildesortering for fritidsbebyggelse	Hallingdal renovasjon Arealplanleggere		
2.4.5	Miljøfyrtårnsertifisere e.l. privat næringsliv	Buskerud Næringshage Private næringsliv Klimapartner	Bærekraft Hallingdal	
2.4.6	Fjerne alle avfallscontainere og lage sorteringsstasjoner	Hallingdal renovasjon Kommunene	Areal-planlegger	
2.4.7	Kildesortering ved arrangement	Reiseliv Lag og foreninger Kommunene	Retura Val-Hall	

2.4.8	Innføre en bedre returordning for landbruksplast	Hallingdal renovasjon Jordbruks- rådgivere	Grunneiere	
Hovedmål 5 Vi begrenser forsøpling				
	Tiltak	Ansvar	Involvering	Kommentar
2.5.1	Avfallsløsninger på rasteplasser	Bærekraft Hallingdal Kommunene	Mesta fylkesvei	Hold Norge rent
2.5.2	Rydde avfall i naturen	Bærekraft Hallingdal Rene elver Kommunene Mesta	Lag og foreninger Bærekraft Hall. Skoler	Hold Norge rent Sparebankstiftelsen Handelens Miljøfond Rotary ++
2.5.3	Plassere rundballer og utstyr i god avstand fra elver der det er fare for flom, med hensyn til 200 års flomsone	Kommunene	Jordbrukere Næringsliv Private	Jobbes med forskrift om dette fra Statsforvalteren
2.5.4	Tilsyn avfallshåndtering byggeplasser	Kommunene		
2.5.5	Fjerne private villfyllinger	Kommunene	Bærekraft Hallingdal	Aksjon Aqua Sparebankstiftelsen

Tegning: Elev Geilo barneskole

Hovedmål

Kommunene Hallingdal:

1. etablerer et regionalt anskaffelsessamarbeid og har anskaffelsesstrategi med handlingsplan
2. stiller klima- og miljøkrav i alle sine anskaffelser
3. kommunene, næringslivet og innbyggere har et bærekraftig forbruksmønster

Indikator	Status 2024	Status 2025	Status 2026
Prosent el-bilder i kommunale bilparker	14,6 prosent (2023) 19,4 prosent (2024)		
Prosent el-biler av nyinnkjøpte	41,7 prosent (2024)		
Kommuner med rullert innkjøpsstrategi	0		

Forslag til hvordan man kan jobbe med målene

Hovedmål 1 Kommunene i Hallingdal etablerer et regionalt anskaffelsessamarbeid og har anskaffelsesstrategi med handlingsplan				
	Tiltak	Ansvar	Involvering	Kommentar
3.1.1	Inngå et formalisert samarbeid regionalt om anskaffelser	Faggruppe anskaffelser Innkjøpsansvarlig		
3.1.2	Utarbeide og samarbeide om nye kommunale anskaffelsesstrategier og retningslinjer	Faggruppe anskaffelser Innkjøpsansvarlig	DFØ - Direktoratet for forvaltning og økonomistyring	
3.1.3	Utarbeide tildelingskriterier med beregning av klimaeffekter	Faggruppe anskaffelser Innkjøpsansvarlig		

3.1.4	Utarbeide modeller, verktøy og maler for å kvalitetssikre at leveranse er etter avtale	Faggruppe anskaffelser Innkjøpsansvarlig		
3.1.5	Heve kompetansen for å etterleve klima- og miljøkrav i anskaffelser	Faggruppe anskaffelser Innkjøpsansvarlig		Hente inn ressurser som DFØ e.l.

Hovedmål 2

Kommunene i Hallingdal stiller klima- og miljøkrav i alle sine anskaffelser

	Tiltak	Ansvar	Involvering	Kommentar
3.2.1	Gå tidlig i anbudsprosessen i dialog med regionens leverandører for å fremme mulighet til å møte kommunenes klima- og miljøkrav	Næringsutviklere Koordinatorer og anskaffelsesansvarlig	Private næringslivsaktører	
3.2.2	Arrangere dialogmøter med relevante næringslivsaktører	Bærekraft Hallingdal Faggruppe Innkjøp/KGV	NHO Leverandørprogram for offentlige anskaffelser	

Hovedmål 3

Kommunene, næringslivet og innbyggere har et bærekraftig forbruksmønster

	Tiltak	Ansvar	Involvering	Kommentar
3.3.1	Ved kjøp av gaver til venner, familie, ansatte, kjøp lokalt produserte gaver eller opplevelser			
3.3.2	Se 2 Sirkulær økonomi 9 Grønn transport og mobilitet 10 Ny fornybar energi og energieffektivisering			

Hovudmål

Kommunane Hallingdal:

1. stimulerer til reduksjon av det direkte klimagassutsleppet frå jordbruksverksemdar
2. legger til rette for ein framtidsretta agronomi
3. gjer tilpassingar til eit endra klima

Indikator	Status 2024	Status 2024	Status 2025
Totalt klimagassutslepp frå jordbruksverksemdar	54495 tonn CO ₂ -ekv (2022)		
Klimagassutslepp frå landbruksmaskiner	2682 CO ₂ -ekv (2022)		

Forslag til korleis ein kan jobbe med måla

Hovudmål 1 Hallingdalskommunane stimulerer til reduksjon av det direkte klimagass utsleppet frå jordbruksverksemdar				
	Tiltak	Ansvar	Involvering	Kommentar
4.1.1	Utrulling av klimakalkulator	Jordbruksrådgivar i kommunane Klimakoordinator	Bondeorganisasjonar Bønder	
4.1.2	Informere om regionalt miljøtilskot for å kunne lage klimaregnskap	Jordbruksrådgivar i kommunane	Bondeorganisasjonar Bønder	
4.1.3	Stimulere til meir utmarksbeiting, også for å bevare kulturlandskap	Jordbruksrådgivar i kommunane	Bondeorganisasjonar Bønder Klimakoordinator	
4.1.4	Vurdere bruk av metanhemmarar i fôret, og jobbe for betre grovfôr kvalitet	Jordbruksrådgivar i kommunane Klimakoordinator	Bondeorganisasjonar Bønder	Metan-HUB

4.1.5	Vere pådrivar for overgang frå fossilt drivstoff til bruk av biodrivstoff, elektrisitet, biogass og hydrogen	Jordbruksrådgivar i kommunane Klimakoordinator	Bondeorganisasjonar Bønder	
4.1.6	Stimulere til å bytte frå dieselaggregat på stolar til fossilfrie løysningar	Jordbruksrådgivar i kommunane Klimakoordinator	Bondeorganisasjonar Bønder	
4.1.7	Stimulere til bruk av husdyrgjødsel på gardsanlegg og grendeanlegg - Ny teknologi	Jordbruksrådgivar i kommunane Klimakoordinator	Bondeorganisasjonar Bønder	

Hovudmål 2

Hallingdalskommunane har ein framtidsretta agronomi

	Tiltak	Ansvar	Involvering	Kommentar
4.2.1	Ha fokus på smart gjødselbruk og god drenering	Jordbruksrådgivar i kommunane	Bondeorganisasjonar Bønder	
4.2.2	Vere pådrivar til fagdagar med faglag	Jordbruksrådgivar i kommunane Klimakoordinator	Bondeorganisasjonar Bønder	
4.2.3	Ta i bruk ny teknologi på eit tidleg stadium	Jordbruksrådgivar i kommunane Klimakoordinator	Bondeorganisasjonar Bønder	
4.2.4	Synleggjere Fjellandbrukssenteret på Løken, Valdres som kompetansesenter	Jordbruksrådgivar i kommunane Klimakoordinator	Bondeorganisasjonar Bønder	
4.2.5	Stimulere og følge opp planting av fangvekstar	Jordbruksrådgivar i kommunane	Bondeorganisasjonar Bønder	
4.2.6	Disponere areal på en måte som fremjar bevaring av karboninnhald i jorda, til dømes ved å bevare kulturlandskap	Jordbruksrådgivar i kommunane	Bondeorganisasjonar Bønder	
4.2.7	Vurdere bruk av biokull	Jordbruksrådgivar i kommunane	Bondeorganisasjonar Bønder	Klimakoordinator

Hovudmål 3

Hallingdalskommunane gjer tilpassingar til eit endra klima

	Tiltak	Ansvar	Involvering	Kommentar
4.3.1	Bidra til førebyggjande arbeid for å hindre erosjon, arealavrenning og avlingsskadar.	Jordbruksrådgivar i kommunane	Bondeorganisasjonar Bønder	
4.3.2	Plassere rundballar i god avstand frå elver med omsyn flaum	Jordbruksrådgivar i kommunane Klimakoordinator	Bondeorganisasjonar Bønder	

Hovedmål

Kommunene i Hallingdal:

1. reduserer omdisponering av produktiv skog og naturskog
2. har god skogskjøtsel for å øke karbonopptak og lagring samt klimatilpasning
3. øker foredlingen av treprodukter i Hallingdal og bruker produkter fra skogen som erstatter for fossile råvarer *skog*

Indikator	Status 2022	2023	2024
Opptak av karbon	438 044 tonn CO ₂ -ekv (2015)		
Produksjonsskog i Hallingdal	1 028 730 daa (2022)		
Skog som ikke er produksjonsskog	2 169 640 daa (2023)		

Forslag til hvordan man kan jobbe med målene

Hovedmål 1 Redusere omdisponering av produktiv skog og naturskog/gammelskog				
	Tiltak	Ansvar	Involvering	Kommentar
5.1.1	Redusere omdisponering av produktiv skog til utbyggings- og jordbruksformål, spesielt på høyproduktiv skogsmark.	Kommunene Arealplanleggere Politikere Skogbruksrådgivere		Klimatiltak i Norge mot 2030
5.1.2	Areal definert som naturskog forvaltes i henhold til retningslinjer gitt i lovverket.	Kommunene Arealplanleggere Politikere Skogbruksrådgivere		Jfr. Naturavtalen
Hovedmål 2 Ha god skogskjøtsel for å øke karbonopptak og lagring samt klimatilpasning				
	Tiltak	Ansvar	Involvering	Kommentar

5.2.1	Sørge for tilfredsstillende foryngelse etter hogst (planting, riktig treslag, markbereding mm) gjennom kontroll informasjon, økonomiske virkemidler og prosjekter	Kommunene Skogbruksrådgivere	Skogeierorganisasjon Grunneiere	Skogplanteforedling
5.2.2	Sørge for oppfølging av etablert skog gjennom ungskogpleie og tynning for økt stabilitet og vekst, og økt plantetetthet	Kommunene Skogbruksrådgivere	Skogeierorganisasjon Grunneiere	
5.2.3	Råtebekjempelse	Kommunene Skogbruksrådgivere	Skogeierorganisasjon Grunneiere	Gjennomføre host når frost eller snø, eller bruke stubbebehandling, evt skifte av treslag.
5.2.4	Treslagsskifte og skogplanting på nye områder	Kommunene Skogbruksrådgivere	Skogeierorganisasjon Grunneiere	Tilskuddsordning Utarbeides veileder Mest aktuelt på gjengrodde områder
5.2.5	Nitrogensgjødsle skog for å øke opptak av CO ₂ i slutten av omløpet til en bestand	Kommunene Skogbruksrådgivere		
5.2.6	Grøfterensk etter hogst	Kommunene Skogbruksrådgivere	Skogeierorganisasjon Grunneiere	For å redusere vannstanden og bidra til økt tilvekst
5.2.7	Optimalt hogsttidspunkt. ente til minst økonomisk hogstmoden alder og helst biologisk hogstmoden alder	Kommunene Skogbruksrådgivere	Skogeierorganisasjon Grunneiere	Årlig karbonopptak kan økes ved å unngå tidlig hogst.
5.2.8	Opprettholde og styrke den faglige veiledningstjenesten og nettverket for skogeierne og skogfunksjonærer i Hallingdal.	Kommunene Skogbruksrådgivere	Skogeierorganisasjon Grunneiere	PEFC-sertifisering
5.2.9	Vurdere regulering av hogst der det kan være fare for skred.			

Hovedmål 3**Øke foredlingen av treprodukter i Hallingdal og bruker produkter fra skogen som erstatter for fossile råvarer**

	Tiltak	Ansvar	Involvering	Kommentar
5.3.1	Sette krav om bruk av lavutslippsmateriale i kommuneplaner for offentlige bygg	Administrasjon Politikere	Klimakoordinator	
5.3.2	Rådgivingstjeneste for økt bruk av tre i bygg	Kommunene Skogbruksrådgivere	Skogeierorganisasjon Grunneiere	
5.3.3	Økt foredling av treprodukter	Kommunene Skogbruksrådgivere	Skogeierorganisasjon Grunneiere Næringsaktører	HWP
5.3.4	Utnyttelse av hogstavfall	Kommunene Skogbruksrådgivere	Skogeierorganisasjon Grunneiere Næringsaktører	Grener og topper (GROT), lage bioenergi og biokull

Foto: Guro Flatland Veslehaug

Hovudmål

Kommunane i Hallingdal:

1. har auka verdiskaping ved å vere pådrivarar for å utvikle grønne næringar og nye grønne klyngjer og hubar, basert på regionale fortrinn
2. har eit klima- og miljøvennleg nærings- og reiseliv
3. har eit nærings- og reiseliv som energieffektiviserer og produserer ny fornybar energi
4. har eit nærings- og reiseliv som reduserer avfall, aukar ombruk, gjenbruk, kjeldesorterer og gjenvinn materialar

Indikator	Status 2024	2025	2026
Totalt direkte utslipp av klimagassar Hallingdal	177 410,3 tonn CO ₂ -ekv (2022)		
Utslipp tungtransport Hallingdal	35397 tonn CO ₂ -ekv		
Antall miljøfyrtårnbedrifter/ISO	101 (mai 2024)		
Antall deltagere i <i>Too good to go</i> i Hallingdal	22 (2024)		
Antall kommuner som er re-sertifisert som bærekraftig reisemål	1 (2024)		

Forslag til korleis ein kan jobbe med måla

Hovudmål 1

Hallingdalskommunane har auka verdiskaping ved å vere pådrivarar for å utvikle grønne næringar og nye grønne klyngjer og hubar, basert på regionale fortrinn

	Tiltak	Ansvar	Involvering	Kommentar
6.1.1	Innføre klima- og miljøkrav gjennom Hallingdal etablererteneste, næringsfond og liknande	Næringsutviklarar Hallingdal etablererteneste	Næringslivet Innkjøpsansvarlige i kommunane	

6.1.2	Støtte lokale prosjekt som utviklar ny miljøvennleg teknologi	Næringsrådgivar Hallingdal etablererteneste	Næringslivet	Næringsplanane
6.1.3	Tiltrekke kompetanse innanfor grøn vekst gjennom <i>Sats på Hallingdal</i> , trainee-program eller liknande tiltak	Sats på Hallingdal Kommunane Regionrådet Næringsliv		
6.1.4	Arbeide for auka synleggjering, tilgjengelegheit og bruk av lokalmattilbodet	Destinasjonsselskap Kommunane Lokalmatprodusentar	Hallingkost, lokale mataktørar, Reko-Ringen, arrangement Hotell/restaurantar/matvarebutikker	Auke talet av lokalprodusert mat hos serveringsstadar NIBIO: Mat og opplevingar i fjellet
6.1.5	Legge til rette for å motivere fleire bedrifter til å bli miljøsertifisert	Destinasjonsselskap Hallingdal/Buskerud næringshage Kommunane	Kimen til vekst Klimapartner	

Hovedmål 2

Hallingdalskommunane har eit klima- og miljøvennleg nærings- og reiseliv

	Tiltak	Ansvar	Involvering	Kommentar
6.2.1	Hallingdal styrkar arbeidet med berekraftig reisemål gjennom destinasjonsleiinga, det vil seie samarbeidet mellom reiseliv, kommune, lag, foreiningar og organisasjonar	Kommunar Destinasjonsselskap	Reiselivsbedrifter Kommunane sine innbyggjarar Lag og organisasjonar Knut Fossgård - Reiseliv BFK	Alle kommunane har reiselivsstrategiplan og treårig handlingsplan med eget område som omhandlar klima og miljø
6.2.2	Reiselivet har dialog med nasjonalparkforvaltar, oppsynsmann, kommuneadministrasjon og andre aktørar for å forsikre seg om minimal belastning og slitasje på natur og kulturressursar, samt sørge for korrekt informasjon til besøkande.	Kommunane Oppsynsmann Destinasjonsselskap		

6.2.3	Besøksforvaltning - Utarbeide besøksstrategi og sårbarhetsanalyse i tilknytning til sårbare område/område med mye besøk	Kommunane Destinasjons-selskap	Areal-planleggarar Jordbruks-rådgivar Nærings-utviklarar	
6.2.4	Definere risiko og tiltak knytta til reiselivets tilpassing til eit endra klima i strategiane til kommunen.	Kommunane Destinasjons-selskap		
6.2.5	Tilpasse stigar, turvegar og andre ferdselsårer til klimaendringar og verne natur ved å jobbe systematisk	Arealplanlegger Destinasjonsleiing Sti- og løypelag	Frivillige lag og organisasjonar	<i>Stiskolen Vegleiar: Plan for friluftlivets ferdselsårer</i>
6.2.6	Arbeide for at det tas omsyn til landskapet sitt fysiske og visuelle integritet ved hytteutbygging	Destinasjonsselskap Arealplanleggarar	Grunneigarar Destinasjonsselskap Utviklarar	Bærekrafts hub Hallingdal
6.2.7	Motivere grunneigarar til å legge berekraft til grunn for utvikling av sine områder ved arkitektur, arealbruk og utnyttingsgrad	Destinasjons-selskap Utviklarar	Grunneigarar Destinasjonsselskap Utviklarar	Bærekrafts hub Hallingdal
6.2.8	Motivere utviklarar til å ha fokus på naturlege, kortreiste material, miljøvenleg energi og bruke lokale leverandørar		Grunneigarar Destinasjonsselskap Utviklere	Bærekrafts hub Hallingdal

Hovedmål 3

Hallingdalskommunane har eit nærings- og reiseliv som energieffektiviserer og produserer ny fornybar energi

	Tiltak	Ansvar	Involvering	Kommentar
6.3.1	Stimulere til produksjon av fornybar energi gjennom rådgiving og tilskot	Kommunane Berekraft Hallingdal	Bruse Kraftkar	ENOVA Bergvarme Vassbåren varme
6.3.2	Installere solenergianlegg på bygg og steder der det er hensiktsmessig	Kommunalsjef Byggforvaltning/ eigendom Klimakoordinator	Sparebank-stiftelsen Daglig leiarar i private bedrifter	
6.3.3	Innføre smartstyring av varme og ventilasjon der det er mogleg	Klimakoordinat.	Kommunar Næringsliv Private	

6.3.4	Gjere tiltak for å oppnå minst energimerke D	Kommunalsjef Byggforvaltning Eiendom Klimakoordinator	Private bedrifter	
-------	--	--	-------------------	--

Hovedmål 4

Redusere avfall, øke ombruk, gjenbruk, kildesortering og materialgjenvinning

	Tiltak	Ansvar	Involvering	Kommentar
6.4.1	Kommunane og næringsliv samarbeider om strategiar for avfallsreduksjon, ombruk/gjenbruk, kjeldesortering og redusere avfall	Bærekraft Hallingdal		
6.4.2	Tilrettelegging for returpunkt med kjeldesortering for næringsavfall	Hallingdal renovasjon Klimakoordinator	Retura Val-Hall Narum Sundbrei	
6.4.3	Tilrettelegging for returpunkt med kjeldesortering for fritidsgjestar	Hallingdal renovasjon Kommunane	Destinsjons- selskap	
6.4.4	Innføre rutinar for å redusere matsvinn	Hotell, serveringsstader, matbutikkar Klimakoordinator	Hallingdal Renovasjon Retura Val-Hall Narum Sundbrei	Too good to go

Hovudmål 5

Hallingdalskommunane har eit nærings- og reiseliv som reduserer avfall, aukar ombruk, gjenbruk, kjeldesortering og gjenvinn materialar

	Tiltak	Ansvar	Involvering	Kommentar
6.5.1	Auke antal avgangar med kollektiv-transport i forbindelse med helger og høgtider	RH Samferdselsutvalet Regionrådet	VY Brakar Destinasjons- selskap	
6.5.2	Betre lokale transportordningar for gjester og lokalbefolkning som reiser kollektivt	RH Destinasjonsselska p Politikarar		Getaround Hyre Norefjell grønn mobilitet
6.5.3	Legge til rette for fleire El-ladepunkt for bil og sykkel.	Politikarar Arealplanleggarar		

Hovedmål

Kommunene i Hallingdal:

1. Redusere klimagassutslipp fra bygg- og anleggssektoren gjennom bærekraftig bruk av ressurser og lavere utslipp av klimagasser
2. Stiller klima- og miljøkrav i anbudsprosser som lav- og nullutslippsteknologi og klimavennlige materialer i bygg- og anleggsprosesser
3. Bevarer naturen og landskapet på en måte som gjør at kommende generasjoner får like stor nytte og glede av det som vi gjør i dag
4. Bygger mer arealeffektivitet
5. Ved rehabilitering og nybygg skal vi ha en ambisjon knyttet til energibruk lik eller mot passivhus standard. Miljøvennlige energikilder foretrekkes
6. Tilrettelegger for og øker ombruk og kildesortering og begrenser forsøpling

Indikator	Status 2024	Status 2025	Status 2026
Direkte klimagassutslipp fra bygg- og anlegg (mobil forbrenning)	18 107,8 tonn CO ₂ (2022)		
M ² per innbygger i offentlige bygg	54,44m ² (2023)		
Antall miljøfyrtårnsertifiserte offentlige formålsbygg	20 (mai 2024)		

Forslag til hvordan man kan jobbe med målene

Hovedmål 1 Vi redusere klimagassutslipp fra bygg- og anleggssektoren gjennom bærekraftig bruk av ressurser og lavere utslipp av klimagasser				
	Tiltak	Ansvar	Involvering	Kommentar
7.1.1	Arrangere dialogmøter med næringslivsaktører	Bærekraft Hallingdal Kommunene		

7.1.2	Være pådrivere for at bygg- og anleggsbedrifter innfører klimabudsjett og klimaregnskap	Klimakoordinator Buskerud Næringshage Kommunene v/anskaffelse	Bedrifter Klimapartner Nærings- hagen	
7.1.3	Støtte lokale prosjekter som utvikler ny miljøvennlig teknologi, varer og tjenester	Næringsrådgivere Politikere		
7.1.4	Utvikle infrastruktur for energistasjoner for tungtransport	Kommunene Statens Vegvesen Bærekraft Hallingdal	Hallingdal kraftnett Enova	Østlandssa marbeidet El. Biogass, hydrogen
7.1.5	For større utbygginger bør kommunen gjennom behandling av reguleringsplaner be om miljøoppfølgingsplan, som legges til grunn for byggesak.	Kommunene		
Hovedmål 2 Kommunene stiller klima- og miljøkrav i anbudprosesser som lav- og nullutslippsteknologi og klimavennlige materialer i bygg- og anleggsprosesser				
	Tiltak	Ansvar	Involvering	Kommentar
7.2.1	Arrangere dialogmøter med relevante næringslivsaktører	Bærekraft Hallingdal Faggruppe Innkjøpt/KGV	NHO Leverandør- program for offentlige anskaffelser DFØ	
7.2.2	Gå tidlig i anbudsprosessen i dialog med regionens leverandører for å fremme mulighet til å møte kommunenes klima- og miljøkrav	Næringsrådgivere Koordinatorer og anskaffelses- ansvarlig	Private næringslivs- aktører	
7.2.3	Etterspørre og bruke lav- og nullutslippsteknologi i bygg- og anleggsprosjekt	Kommuneadm Innkjøpsansvarlig Prosjektledere	Leverandører	
7.2.4	Minimumskrav om bruk av Euro 6-klassifiserte kjøretøy på byggeplassen og i forbindelse med transport til og fra anleggsplassen	Kommuneadm Innkjøpsansvarlig Prosjektledere	Leverandører	
7.2.5	Bruke fornybare eller lavutslippsressurser i materialvalg, som massiv tre, resirkulert stål og lavkarbonbetong	Kommuneadm Innkjøpsansvarlig Prosjektledere	Leverandører	

7.2.6	Bygg basert på lokale bygningsmaterialer og ressurser, kortreist og lokalt tilpasset	Kommuneadm Innkjøpsansvarlig Prosjektledere	Leverandører	
Hovedmål 3 Hallingdal bevarer naturen og landskapet på en måte som gjør at kommende generasjoner får like stor nytte og glede av det som vi gjør i dag				
	Tiltak	Ansvar	Involvering	Kommentar
7.3.1	Arbeide for at det tas hensyn til landskapets fysiske og visuelle integritet ved hytteutbygging	Destinasjons- selskap Utviklere	Grunneiere Destinasjonss elskap Utviklere	Bærekrafts- hub Hallingdal
7.3.2	Motivere grunneiere til å legge bærekraft til grunn for utvikling av sine områder ved arkitektur, arealbruk og utnyttelsesgrad	Destinasjonsselska p Utviklere	Grunneiere Destinasjonss elskap Utviklere	Bærekrafts- hub Hallingdal
7.3.3	Motivere utviklere til å ha fokus på naturlige, kortreiste materialer, miljøvennlig energi og bruke lokale leverandører	Klimakoordinator Klimapartner	Grunneiere Destinasjonss elskap Utviklere	Bærekrafts- hub Hallingdal
Hovedmål 4 Bedre arealeffektivitet				
	Tiltak	Ansvar	Involvering	Kommentar
7.4.1	Bedre arealeffektivitet med færre m ² per bruker av nye offentlige bygg	Kommuneadm Leder eiendom	Energ- irådgivere	
7.4.2	Bedre utnyttelse av bygg gjennom sambruk av funksjoner	Kommuneadm Leder eiendom		
7.2.3	Tilrettelegge for leiligheter for eldre, frigjøring av boliger	Bo og bli-lyst Utbyggere Politikere		
Hovedmål 5 Ved rehabilitering og nybygg skal vi ha en ambisjon knyttet til energibruk lik eller mot passivhus standard. Miljøvennlige energikilder foretrekkes				
	Tiltak	Ansvar	Involvering	Kommentar
7.5.1	Sette av midler til ENØK-tiltak på kommunale bygg	Politikere Administrasjon		
7.5.2	Innføre smartstyring av varme og ventilasjon der det er mulig	Kommuner Næringsliv Private		
7.5.3	Installere solenergianlegg/bergvarme på kommunale og private bygg der det er hensiktsmessig	Administrasjon Politikere Klimakoordinator		
Hovedmål 6				

Vi tilrettelegger for og øker ombruk og kildesortering, og begrenser forsøpling				
	Tiltak	Ansvar	Involvering	Kommentar
7.6.1	Sikre byggeplasser mot forsøpling	Tilsyn kommune Klimakoordinator		Buskerud Næringssha ge, Hytte- veileder
7.6.2	Tilsyn av avfallshåndtering på byggeplasser	Tilsyn kommune Klimakoordinator		
7.6.3	Utarbeide plattform for håndtering av overskuddsmasse og begrense masser som blir deponert	Prosjekt massehåndtering		
7.6.4	Regional stasjon for lagring og ombruk av byggevarer	Bærekraft Hallingdal		Nasjonal kunnskapsa rena for ombruk i bygge- bransjen
7.6.5	I byggprosjekter utredes det om behovet kan dekkes gjennom ombygging eller renovering av eksisterende bygningsmasse	Prosjektledere kommuner		
7.6.7	Kartlegge ressursstrømmer i Hallingdal for å se på muligheter for optimal utnyttelse av ressurser med minst mulig avfall (industriell symbiose) og sirkulære verdikjeder	Bærekraft Hallingdal	Politikere Kommune- administrasjon	

Foto: Signe Fuglesteg Luksengard

Hovedmål

Kommunane Hallingdal:

1. unngår nedbygging - Reduserer den totale nedbyggingen og demper effekten av klimaendringene
2. reduserer konsekvensane av utbygging ved å restaurere område og kompensera for å unngå netto tap
3. legg til rette for klimavennleg arealforvaltning
4. aukar kompetansen og kunnskapen om naturmangfaldet i befolkninga og i forvaltninga

Indikator	Status 2024	Status 2025	Status 2026
Areal nedbygd i snitt årleg dei fire siste åra i Hallingdal	1 001 333m ² (årlig snitt 2017-2022)		
Direkte klimagassutslepp transport i Hallingdal	90866,9 tonn CO ₂ -ekv (2022)		

Forslag til korleis ein kan jobbe med måla:

Hovedmål 1 Hallingdalskommunane unngår nedbygging - Reduserer den totale nedbygginga				
	Tiltak	Ansvar	Involvering	Kommentar
8.1.1	Redusere den totale nedbygginga	Politikarar Adminstrasjon		
8.1.2	Prioritere fortetting av eksisterande byggeområder framfor etablering av nye	Politikarar Adminstrasjon		
8.1.3	Avsette grønne korridorar til grøntareal	Politikarar Adminstrasjon		
8.1.4	Redusere nedbygging av jordbruksareal, for å ikkje auke behov for nydyrking og omdisponering av innmarksbeite	Politikarar Adminstrasjon		

8.1.5	Innføre arealnøytralitet	Politikarar Administrasjon		
8.1.6	Innføre naturbudsjett og naturregnskap	Politikarar Administrasjon		
8.1.7	Innføre arealregnskap som del av kommuneplanprosessar	Politikarar Administrasjon		
8.1.8	Vektlegge omsynet til naturmangfald i planlegging av nye byggeområder	Politikarar Administrasjon		
8.1.9	Ha krav i reguleringsplan om at VA/fiber/straum skal bli trekt innanfor planområdet og ikkje gjennom LNF-områder	Politikarar Administrasjon		
8.1.10	Ikkje gi dispensasjon til tiltak som reduserer inngrepsfrie naturområde/ større sammenhengande naturområde.	Politikarar Administrasjon		
8.1.11	Prioritere naturmangfald ved tilrettelegging for ferdsel og friluftsliv i naturen	Politikarar Administrasjon		
8.1.12	Ikkje legge opp til at nye areal vert sette av til fritidsbebygging utan at areal av tilsvarende storleik blir teke ut av revisjon av gjeldande arealplanar	Politikarar Administrasjon		
8.1.13	Skjerme urørt landskap med viktig naturmangfald eller friluftsinnteresser mot utbygging	Politikarar Administrasjon		
8.1.14	Bevare inngrepsfrie naturområde gjennom fastsetting av markagrense der det ikkje tillatast inngrep eller arealdisponering	Politikarar Administrasjon		

Hovedmål 2

Hallingdalskommunane reduserer konsekvensane av utbygging ved å restaurere område og kompensera for å unngå netto tap

	Tiltak	Ansvar	Involvering	Kommentar
8.2.1	Effektivisere bruken av kommunale bygningar og infrastruktur som allereie er bygd	Eiendom Arealplanlegger Politikarar		DFØ (direktoratet for forvaltning og økonomistyring)
8.2.2	Unngå nedbygging på areal som er viktig for karbonopptak og -lagring	Arealplanlegger Politikarar		

	som våtmark, myr, kantvegetasjon og skog			
8.2.3	Bygge arealeffektivt, som leilegheiter og varme senger	Arealplanlegger Politikarar		
8.2.4	Ha maksgrense på storleik på hytter	Politikarar		
8.2.5	Bygge vidare på etablert infrastruktur og utbyggingsmønster	Arealplanlegger Politikarar		
8.2.6	Restaurere område med negative konsekvensar etter inngrep	Arealplanlegger Politikarar		Eks grøfta myr
8.2.7	Areal som blir tatt i bruk vert kompensert ved å restaurere et anna område med tilsvarende naturtype	Arealplanlegger Politikarar		
8.2.8	Berekraftig stutvikling både for sykkel og gåande. Vedlikehald av eksisterande stiger framfor å bygge nye.	Arealplanlegger Politikarar	Sti- og løypelag	
Hovedmål 3 Hallingdalskommunane legg til rette for klimavennleg arealforvaltning				
	Tiltak	Ansvar	Involvering	Kommentar
8.3.1	Samordne areal og transport gjennom arealbruk som fører til mindre bruk av privatbil og tilrettelegging for gang- og sykkelveier	Arealplanlegger Politikarar		
8.3.2	Sein slått av vegkantar der det er mogleg	Kommunane		Må bli vurdert opp mot nedkjemping av framande artar
8.3.3	Ta omsyn til behovet for opne vassveger, overorda blågrøne strukturar, og forsvarleg overvasshandtering.	Arealplanlegger Politikarar		
8.3.4	Etablere blomsterenger i deler eller heile parker, hagar og på grøntareal	Klimakoordinat Kommunar Næringsliv	Bærekraft Hallingdal Lag og foreiningar	https://www.nibio.no/nyheter/blomstereng-og-regionale-froblandinger
Hovudmål 4 Hallingdalskommunane aukar kompetansen og kunnskapen om naturmangfaldet i befolkninga og i forvaltninga				
	Tiltak	Ansvar	Involvering	Kommentar
8.4.1	Sikre at det er tilstrekkeleg kunnskapsgrunnlag for å vurdere konsekvensar for naturmangfald.	Administrasjon		

8.4.2	Erverve en samla oversikt av viktige og verdifulle naturområde, naturtypar og artar i kommunane	Administrasjon		
8.4.3	Utvikle kommunane sine nettsider for å kunne informere om naturmangfald	Administrasjon		
8.4.4	Gjere informasjon om natur visuelt tilgjengeleg i område med høg ferdsel	Kommunane Destinasjonsselskap Idrettslag Grendeutval		
8.4.5	Etablere samarbeid mellom destinasjonsselskap, grendeutval, idrettslag, praktisk tilrettelegging for å auke kunnskap og kompetanse om naturmangfald til innbyggjarar og gjester	Destinasjonsselsk. Grendautval Idrettslag Sti - og løypelag		
8.4.6	Regionalt samarbeid for å utveksle erfaringar og samarbeide om saker rundt naturmangfald	Klimakoordinator Planteam Hallingdal		
8.4.7	Gjere kartbasar tilgjengeleg	Administrasjon		
8.4.8	Arrangere årlege dialogmøte om naturmangfald	Bærekraft Hallingdal Næringshage Kommunar	Destinasjon sselskap	

Foto: Øystein Walle

Hovedmål

Kommunene i Hallingdal:

1. øker andelen som sykler, går eller sparker under tre kilometer
2. øker andelen som reiser kollektivt innad i kommunene, i regionen og ut av regionen
3. Hallingdal sin transportvirksomhet er utslippsfri innen 2030
4. reduserer utslipp fra personbiler, varebiler, tungtransport og bygg- og anleggsmaskiner

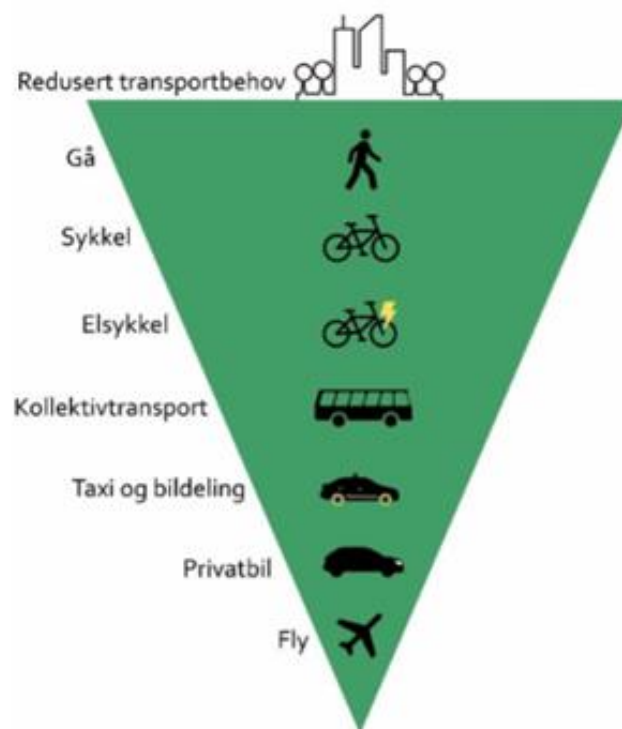
Indikator	Status 2024	Status 2024	Status 2024	Status 2025
Direkte klimagassutslipp transport	90866,9 tonn CO ₂ -ekv (2022)			

Forslag til hvordan man kan jobbe med målene

Hovedmål 1 Hallingdalskommunene øker andelen som sykler, går eller sparker under tre kilometer				
	Tiltak	Ansvar	Involvering	Kommentar
9.1.1	Klimavennlig arealplanlegging ved å bygge ut et nettverk av trygge sykkel- og gangveier for å fremme miljøvennlige transportalternativ.	Kommunene	Fylket Statens vegvesen	
9.1.2	Sykkelparkering ved private og offentlig næringsbygg med lademuligheter for el-sykkel	Kommuner Næringsliv		
9.1.3	Aktiv-til-jobben aksjon	Klimakoordinator Kommuner	Folkehelse Trafikksikkerhet	

9.1.4	Holdningsskapende prosjekter for grønn mobilitet	Klimakoordinator Kommuner		
9.1.5	Tilrettelegge for at fritidsturister kan reise kollektivt	Destinasjons- selskap Kommuner Klimakoordinator		
Hovedmål 2 Hallingdaldalkommunene øker andelen som reiser kollektivt innad i kommunene, i regionen og ut av regionen øker				
	Tiltak	Ansvar	Involvering	Kommentar
9.2.1	Kommunikasjon med fylkeskommune og Brakar om behov busstilbud	Kommunene Klimakoordinator Samferdsels- utvalget	Brakar Ål og Gol vgs	
9.2.2	Øke andelen som samkjører og delebilordninger	Klimakoordinator Kommunene	Vy Destinasjons- selskap	Penguin up Same way Nabogo Getaround
9.2.3	Hallingrabatt på tog	Samferdsels- utvalget		
9.2.4	Jobbe for forkorting av Bergensbanen	Samferdsels- utvalget		
9.2.5	Se på mulighetene for et eget regionalt busselskap	Samferdsels- utvalget		
Hovedmål 3 Hallingdalkommunenes transportvirksomhet er utslippsfri innen 2030				
	Tiltak	Ansvar	Involvering	Kommentar
9.3.1	Kommunene kjøper/leaser el-biler, bytte ut fossilbiler	Innkjøpsansvarlig		
9.3.2	Redusere kjøring til samlinger og møter ved å opprette rutiner for samkjøring og digitale møter	Kommuneansatte Politikere		
Hovedmål 4 Hallingdalkommunene redusere utslipp fra personbiler, varebiler, tungtransport og bygg- og anleggsmaskiner				
	Tiltak	Ansvar	Involvering	Kommentar
9.4.1	Legge til rette for og være pådriver for personbiler, busser, varebiler og tungtransport som bruker elektrisitet, biogass eller hydrogen	Klimakoordinator		Østlands- samarbeidet
9.4.2	Være pådriver for fossilfri drosjenæring og busser der det er mulig	Klimakoordinator	Drosje- næringa Brakar	

			Nærings- hagen	
9.4.3	Mindre gods på vei, mer goods over på bane		VY	
9.4.4	Parkeringsstrategi som reduserer klimagassutslipp	Arealplanleggere Politikere		
9.4.5	Kommunene har pendlerparkering	Arealplanleggere Politikere		
9.4.6	Tungtransport - færre kjører tomme - logistikk løsninger	Tungtransport- aktører		
9.4.7	Utslippsfrie tråkkemaskiner og skutere	Bærekraft Hallingdal	Sparebank- stiftelsen 1	

Kilde: Bærum kommune

Hovedmål

Kommunene i Hallingdal:

1. reduserer energibruken i alle bygg, oppgradere til energimerke D, og nye bygg skal bygges minst tilsvarende passivhus-nivå
2. øker produksjon av fornybar energi
3. øker bruk av fornybar energi som erstatning for fossilt brennstoff
4. bidrar med informasjon, kompetanseheving og rådgivning
5. reduserer vannforbruket

Indikator	Status 2024	Status 2025	Status 2026
Mengde fornybar energi produsert	1,46 TWh		
Energiforbruk per areal kommunale bygg	888 KWh/m ²		

Forslag til hvordan man kan jobbe med målene:

Hovedmål 1 Hallingdal reduserer energibruken i alle bygg, oppgradere til energimerke D, og nye bygg skal bygges minst tilsvarende passivhus-nivå				
	Tiltak	Ansvar	Involvering	Kommentar
10.1.1	Sette av midler til ENØK-tiltak på kommunale bygg	Adm Politikere	Energi- rådgivere	
10.1.2	Sette av søknadsmidler til ENØK-tiltak for private	Adm Politikere	Private	
10.1.3	Etterisolere og skifte vinduer for å oppnå minst energimerke D på offentlig bygg	Kommuner Politikere	Energi- rådgivere	
10.1.4	Innføre smartstyring av varme og ventilasjon der det er mulig	Kommuner Næringsliv Private	Energi- rådgivere	

10.1.5	Innføre klimabudsjett og regnskap	Kommuner Privat næringsliv	Klimakoordina tor	
10.1.6	Velge leverandører som etterlever standarden ISO 50001	Innkjøpsansv Prosjektledere		
10.1.7	Felles rammeavtale, eller regional kompetanse, for energimerking av kommunale bygg			
Hovedmål 2 Kommunene i Hallingdal øker produksjon av fornybar energi				
	Tiltak	Ansvar	Involvering	Kommentar
10.2.1	Stimulere til produksjon av ny fornybar energi gjennom rådgivning og tilskudd	Kommunene Bærekraft Hallingdal	Bruse Kraftkar	ENOVA Bergvarme Vannbåren varme
10.2.2	Produsere bioenergi gjennom ressurser fra slam, skog- og jordbruk	Jordbruks- rådgiver Skogbruks- rådgiver	Grunneiere	Skogbruk - GROT
10.2.3	Øke effektkapasitet i vannkraftproduksjonen	Vannkraftverk		
10.2.4	Tilrettelegge for tilkobling til fjernvarmenett/nærvarmeanlegg	Kommunene		
10.2.5	Installere solenergianlegg ved kommunale og private bygg der det er hensiktsmessig	Klima- koordinator Kommuner Bedrifter	Solcelle- aktører	Kraftkar Bruse Vardar
Hovedmål 3 Kommunene i Hallingdal øker bruk av fornybar energi som erstatning for fossilt brennstoff				
	Tiltak	Ansvar	Involvering	Kommentar
10.3.1	Tilrettelegge for at distribusjonsnettet er lokalt (trafostasjoner) og regionalt dimensjonert for økt elektrifisering	Hallingdal kraftnett	Areal- planlegger	
10.3.2	Tilrettelegge for ladepunkt for person- og tungransport	Kommuner Klima- koordinator Statens vegvesen	Ladeaktører Østland- samarbeidet	
Hovedmål 4 Kommunene i Hallingdal bidrar med informasjon, kompetanseheving, rådgivning				
	Tiltak	Ansvar	Involvering	Kommentar
10.4.1	Opprette regional energirådgivningsstilling	Hallingdal Næringshage Bærekraft Hallingdal	Kommunene	ENØK-tiltak Mer fornybar energi

10.4.2	Tilby rådgivning om fornybare og energieffektive løsninger, energisparetiltak og støtteordninger til husstander, fritidsboliger, eiere av private og kommunale næringsbygg	Klima-koordinator Administrasjon kommuner Næringshagen	Energi-rådgivere Bærekraft Hallingdal	
10.4.3	Utvikle nettsida Bærekraft Hallingdal som ressursbank for fornybar energi og energisparetiltak	Klimakoordinator	Bærekraft Hallingdal	
Hovedmål 5 Kommunene i Hallingdal reduserer vannforbruket				
	Tiltak	Ansvar	Involvering	Kommentar
10.5.1	Redusere lekkasjene på vannforsyningsnettet til under 20% som fører til mindre energibruk	Vann og avløp	Politikere	
10.5.2	Driftsoptimalisering av drikkevannet og avløpsnettet i kommunene	Vann og avløp	Politikere	
10.5.3	Reparere vannlekkasjer i kommunale bygg	Vann og avløp	Politikere	
10.5.4	Øke bevisstheten rundt å redusere vannforbruket	Kommune Klima-koordinator	Bærekraft Hallingdal	

Hovedmål

Kommunene i Hallingdal:

1. jobber for målene i regional plan for klima, natur og klimatilpasning
2. øker kompetansen om klima, natur og klimatilpasning i Hallingdal

Forslag til hvordan man kan jobbe med målene:

Hovedmål 1 Hallingdal jobber for målene i regional plan for klima, natur og klimatilpasning				
	Tiltak	Ansvar	Involvering	Kommentar
11.1.1	Regional plan for klima, natur og klimatilpasning blir jevnlig gått gjennom i ulike utvalg, team og råd	Regionrådsordfører Leder regionrådet Ordfører Kommunedirektører / rådmenn Politikere Regionråd Rådmannsutvalget Ordførerutvalget Klimakoordinator		
11.1.2	Det blir rapportert på status og indikatorer årlig i Hallingtinget	Regionrådsordfører Regionrådsleder	Klima- koordinator	
11.1.3	Det etableres nettverk som involverer kommuner, næringsliv, eksterne ressurser og frivillige organisasjoner for å utveksle kunnskap og koordinere innsats	Klimakoordinator Kommunene Næringsliv	Næringsliv Frivillige organisasjoner Klimapartner	
11.1.4	Kommunene samarbeider regionalt innenfor ulike etater	Kommunene	Klima- koordinator	
11.1.5	Delta i prosjekter og initiativer som gir	Klimakoordinator Kommunene		

	tilgang til ressurser og ekspertise			
11.1.6	Årlige søknader til Klimasatsmidler, Enova og andre midler for å styrke innsatsen for klima, natur og klimatilpasning	Klimakoordinator Kommunene		
11.1.7	Ta høyde for merkostnad ved klima- og miljøkrav i budsjettering			
11.1.8	Kommunene lager egne årlig handlingsplaner for områder de ikke har rullerte planer	Rådmenn/ Kommune- direktører		
11.1.9	Destinasjonsledelse - Samarbeid mellom kommuner, reiselivsbedrifter, idrettslag, foreninger og organisasjoner om bærekraftig reisemål	Destinasjons- selskap Kommunene	Idrettslag Foreninger Organisasjone r	
11.1.10	Kommunene har et klimaråd og styrker ressursen til klima- og miljøkontakt	Kommunedirektør rådmenn		
11.1.11	Kommunene har klimabudsjett og klimaregnskap	Kommunene		
Hovedmål 2 Vi øker kompetansen om klima, natur og klimatilpasning i Hallingdal				
	Tiltak	Ansvar	Involvering	Kommentar
11.2.1	Kartlegge behov og tilby utdanning og kurs i tema rundt klima, natur og klimatilpasning	Campus Hallingdal USG	USN	
11.2.2	Integrere klima- og miljøundervisning i skolen for å øke bevisstheten blant unge	Rektorer	Klima- koordinato	Klimapiloten e Blomstereng LOOP Miljøskole
11.2.3	Ha informasjonskampanjer og dialogmøter som oppfordrer og bidrar til energisparing, fossilfri transport,	Bærekraftsenteret Næringsshagen	Næringslivs- aktører Kommune Private	

	avfallsreduksjon og bærekraftig forbruk			
11.2.4	Utvikle nettsiden <i>Bærekraft Hallingdal</i> som ressursportal	Bærekraft Hallingdal		
11.2.5	Synliggjøre og fremheve miljøsertifiserte bedrifter på web og i markedsføring.	Kommunene		Ha miljøfyrtårn på startsida, ikke under «Om oss»
11.2.6	Markere verdens miljødag	Klimakoordinator		5,juni
11.2.7	Markere <i>Earth hour</i>	Klimakoordinator		Siste uka i mars

Foto: Guro Flatland Veslehaug